Strategia rozwoju dyscypliny literaturoznawstwo na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 2025–2030

Kraków 2025

*Strategia rozwoju dyscypliny literaturoznawstwo na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 2025–2030 z*ostała uchwalona jednogłośnie przez Radę Dyscypliny Literaturoznawstwo Uniwersytetu Jagiellońskiego na posiedzeniu w dniu 23 kwietnia 2025 roku.

Projekt strategii przygotował zespół w składzie:

dr hab. Krzysztof Bielawski, prof. UJ,

dr hab. Tomasz Bilczewski, prof. UJ,

dr hab. Jadwiga Kita-Huber, prof. UJ,

prof. dr hab. Iwona Węgrzyn.

Współudział w redagowaniu dokumentu:

dr hab. Katarzyna Bazarnik, prof. UJ,

prof. dr hab. Anna Czabanowska-Wróbel,

dr hab. Dorota Korwin-Piotrowska, prof. UJ.

I. Wprowadzenie

Literaturoznawstwo na Uniwersytecie Jagiellońskim kontynuuje wielowiekową tradycję europejskiej filologii, dążąc z jednej strony do zachowania i rozwoju dziedzictwa symbolicznego w duchu poszanowania pluralizmu wspólnot i kultur, z drugiej odpowiadając na najważniejsze wyzwania społeczne epoki, w której sfera druku współistnieje z cyfrowymi transferami wiedzy. Przyjmuje jednocześnie najważniejsze założenia nowoczesnego uniwersytetu, łączącego – w sposób nierozerwalny i ze szczególnym poszanowaniem zasady wolności akademickiej – badania z nauczaniem (zgodnie z zapisami drugiego paragrafu Statutu Uniwersytetu Jagiellońskiego uchwalonego 29 maja 2019 roku). W ramach dyscypliny twórczy i krytyczny rozwój myśli naukowej wiąże się z koniecznością współtworzenia zmian zachodzących w ramach szerszego spektrum humanistyki, jak i żywego reagowania na potrzeby otoczenia społecznego: od lokalnych wspólnot po globalne obiegi, od literatury popularnej po literaturę wysoką.

O potencjale kadrowym i naukowym literaturoznawstwa na Uniwersytecie Jagiellońskim świadczą dane liczbowe (stan na 19 marca 2025 roku): dyscyplina reprezentowana jest przez 235 uczonych, w tym 131 samodzielnych, co stanowi ponad połowę (55,7%) jej składu osobowego. Literaturoznawstwo zadeklarowało w 100 procentach 195 osób (czyli niemal 83%) w 75% – 19, w 50% – 9, a w 25 % – 12. W ramach struktury uniwersyteckiej literaturoznawczynie i literaturoznawcy zatrudnieni są na pięciu wydziałach, przy czym do Wydziału Filologicznego przynależy 127 pracujących (70 samodzielnych i 57 niesamodzielnych), do Wydziału Polonistyki – 91 (53 samodzielnych i 38 niesamodzielnych), do Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych – 9 osób, Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej – 4, a do Wydziału Historycznego – 3. Ponadto jedna osoba reprezentuje literaturoznawstwo w Bibliotece Jagiellońskiej. W tym licznym i zróżnicowanym gronie największą grupę tworzą polonistki i poloniści, zatrudnieni w większości na Wydziale Polonistyki. Wydział ten wraz z Wydziałem Filologicznym stanowią dwa podstawowe miejsca prowadzenia badań literaturoznawczych (pracuje na nich w sumie prawie 93% wszystkich literaturoznawców).

Od chwili powstania w roku 2019 do marca 2025 roku Rada Dyscypliny Literaturoznawstwo nadała 138 stopni doktora, przeprowadzono też 25 pozytywnie

zakończonych postępowań habilitacyjnych wszczętych przez Radę Doskonałości Naukowej lub działającą wcześniej Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów.

II. Cele strategiczne

Mimo wielkiej wagi rankingów i ocen zewnętrznych, dotyczących zarówno uczelni, jak i poszczególnych naukowców, najważniejszym celem rozwoju dyscypliny jest odpowiednie rozpoznanie znaczenia i odziaływania właściwego jej obszaru przedmiotowego, dlatego nie powinno się jej postrzegać wyłącznie przez pryzmat punktów przyznawanych według wciąż zmieniających się kryteriów. Za cel główny uznać należy przede wszystkim obiektywny, choć często trudno uchwytny w kategoriach ilościowych, rozwój literaturoznawstwa, to znaczy – przyrost nowych, odkrywczych opracowań naukowych, edycji źródłowych, inspirujących interpretacji wybitnych dzieł polskich i obcych, dawnych i współczesnych, zapewniający ciągłość kultury i tworzonego przez nią kapitału symbolicznego, a także pogłębienie świadomości kulturowej w szerokim wymiarze społecznym, wymianę myśli na ogólnopolskich i światowych forach akademickich, wreszcie popularyzację nauki i działania na rzecz środowiska, regionu i całego społeczeństwa polskiego.

Cele strategiczne rozwoju literaturoznawstwa na Uniwersytecie Jagiellońskim przedstawiają się następująco:

1. przygotowywanie i stałe publikowanie przez literaturoznawców zatrudnionych na stanowiskach badawczych i badawczo-dydaktycznych monografii i artykułów w znaczących wydawnictwach krajowych i międzynarodowych;

2. wspieranie procesu umiędzynarodowienia zarówno samych badań, jak i sposobu prezentowania ich wyników;

3. utrzymanie i rozwój pozyskanych w ostatnim pięcioleciu międzynarodowych bibliotek cyfrowych i baz danych, umożliwiających badaczkom i badaczom dostęp do źródeł niezbędnych w budowaniu ich osiągnięć oraz udział w międzynarodowych obiegach naukowych;

4. zabieganie o stworzenie dostępnej dla wszystkich infrastruktury do badań wiązanych z rozwojem kultury i humanistyki cyfrowej;
5. twórcze zaangażowanie w przedsięwzięcia realizowane w ramach Inicjatywy Doskonałości Uniwersytetu Jagiellońskiego (POB Heritage), realizacja jej strategicznych celów do roku 2026, a także udział w gremiach przygotowujących projekt kontynuacji programu;
6. aktywne pozyskiwanie grantów przez badaczki i badaczy, a zwłaszcza przez zespoły, do których włączane są osoby o najkrótszym stażu pracy;
7. jak najściślejsze powiązanie badań z dydaktyką na wszystkich szczeblach kształcenia uniwersyteckiego;
8. stały i harmonijny rozwój literaturoznawczej kadry naukowej Uniwersytetu, w ścisłej współpracy z władzami dziekańskimi kluczowych dla literaturoznawstwa wydziałów, by nie tworzyły się trudne do wypełnienia luki pokoleniowe, a także, by zapewnić ciągłość prowadzonych badań, najwyższe standardy obsady zajęć dydaktycznych oraz optymalne wyniki ewaluacji osiągnięć;
9. dalsze wspieranie działań na rzecz otoczenia społecznego i dokumentowanie dotychczas prowadzonych przedsięwzięć;
10. krytyczna refleksja nad działalnością naukową w duchu kontynuacji i twórczego rozwijania dokonań mistrzów i poprzedników;
11. wspieranie współpracy Wydziału Polonistyki z polonistyką zagraniczną w zakresie promocji dorobku literaturoznawstwa światowego związanego z literaturą i kulturą polską, a zwłaszcza międzynarodowych projektów badawczych i edukacyjnych oraz upowszechniania prac poświęconych literaturze polskiej przygotowanych razem z partnerami z zagranicy;
12. zachowanie unikatowego ekosystemu naukowego, w ramach którego prowadzi się badania nad ponad 50 językami, poprzez wspieranie jednostek Wydziału Filologicznego o mniejszej liczbie pracowników i studentów w sposób umożliwiający im realizowanie naukowej i społecznej misji oraz zapewniający rozwój i stabilną kontynuację badań, także tych, które dotyczą mniejszych wspólnot, języków i kultur;

13. działanie na rzecz współpracy między filologią narodową i neofilologiami przez tworzenie i realizację wspólnych przedsięwzięć literaturoznawców neofilologów pracujących w różnych jednostkach Wydziału Filologicznego i Wydziału Polonistyki;

14. integracja wokół projektów i grup badawczych także literaturoznawców z trzech pozostałych wydziałów realizujących badania w zakresie dyscypliny literaturoznawstwo z zachowaniem przywileju odmienności podejścia problemowego oraz interdyscyplinarności;

15. inicjowanie krytycznej refleksji nad znaczeniem historii literatury i jej miejsca oraz rangi w edukacji akademickiej i humanistyce w perspektywie badań tekstologicznych, genetycznych, biograficznych i autobiograficznych, przekładoznawczych, komparatystycznych czy antropologicznych;

16. podjęcie pogłębionych badań nad cyfrową twórczością literacką i projektami transmedialnymi, rozwijanie humanistyki cyfrowej, wypracowanie standardów dotyczących cyfrowych edycji dzieł literackich i naukowych oraz dokumentowania cyfrowych archiwów pisarzy, a także zasad cyberbezpieczeństwa w odniesieniu do dorobku pisarzy oraz literaturoznawców;

17. zacieśnianie wielopłaszczyznowej współpracy ze Szkołą Doktorską Nauk Humanistycznych poprzez aktywny udział literaturoznawców w rekrutacji i kształceniu doktorantów, a także przez harmonijną i odpowiedzialną współpracę w zakresie opieki promotorskiej; w porozumieniu z Dziekanami Wydziałów i Dyrektorem Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych należy podjąć starania o zwiększenie w niej liczby studiujących;

18. inicjowanie działań zmierzających do porządkowania i doskonalenia formalnych relacji oraz transparentnych zasad współpracy między Radą Dyscypliny a Radami Wydziałów;

19. utrzymanie i doskonalenie dobrych praktyk wypracowanych w minionych latach w zakresie uczestnictwa przedstawicieli Rady Dyscypliny Literaturoznawstwo w procesie ocen okresowych pracowników, a także w kształtowaniu polityki kadrowej literaturoznawców w ścisłej współpracy z Radami Wydziałów i Dziekanami;

20. współdziałanie z władzami Uniwersytetu wszystkich szczebli w zakresie kształtowania i realizowania polityki wydawniczej spełniającej najwyższe standardy naukowe i odpowiadającej wymaganiom ewaluacji oraz złożonym potrzebom społecznym i rynkowym;

21. troska o dziedzictwo literaturoznawstwa, w tym o historię historii literatury – a także teorii literatury – konstruowaną w perspektywie międzynarodowej, oraz namysł nad dorobkiem intelektualnym wszystkich, którzy owo dziedzictwo tworzyli;

Cele te przekładają się na wiele szczegółowych zadań, których realizacja możliwa będzie dzięki zapewnieniu przez władze Uniwersytetu jak najlepszych warunków pracy naukowej. Z kolei obowiązkiem Rady Dyscypliny, oprócz prowadzenia procedur doktorskich i habilitacyjnych, jest inspirowanie do nowych działań. Rada Dyscypliny pragnie wspierać zarazem jedność, jak i różnorodność literaturoznawstwa, również poprzez dalsze zgłębianie jego specyfiki, a także rozpoznawanie i kształtowanie nowych kierunków rozwoju. Celem strategicznym dyscypliny jest zatem wzmacnianie integracji różnorodnych środowisk badaczek i badaczy literatury na Uniwersytecie Jagiellońskim, przy respektowaniu ich odmienności oraz specyfiki akademickich zainteresowań. Różnorodność literaturoznawstwa, jego wewnętrzna złożoność i rozproszenie w różnych jednostkach uczelni, a także silne związki z innymi dyscyplinami nauk humanistycznych, określają jego wartość i twórczy potencjał.

Stale definiowana na nowo, nowoczesna i świadoma swojej tożsamości dyscyplina może szeroko otworzyć się na prawdziwe, w pełnym tego słowa znaczeniu, badania interdyscyplinarne i transdyscyplinarne.

III. Aktualne zadania

1. Podjęcie wyzwań związanych z ewaluacją dyscypliny: dążenie do utrzymania kategorii A i – po zapoznaniu się z nowymi kryteriami oceny – do zdobycia kategorii A +. Publikowanie w wysoko punktowanych czasopismach i monografiach oraz umiędzynarodowienie badań.

2. Dalsze zwiększanie mobilności kadry naukowej i powrót do ożywionych kontaktów międzynarodowych, przerwanych m.in. przez pandemię i sytuację międzynarodową.

3. Wspieranie jak najpełniejszej wymiany i szybkiego przepływu informacji naukowej, rozwijanie stron internetowych jednostek UJ, a także stron czasopism wydawanych na Uniwersytecie Jagiellońskim.

4. Wypracowanie systemu nagradzania i wyróżniania wartościowych publikacji i innych osiągnięć literaturoznawczych, w tym najlepszych literaturoznawczych rozpraw doktorskich.

5. Inicjowanie współpracy literaturoznawców z otoczeniem społecznym, realizowanej w trzech wymiarach – lokalnym, ogólnopolskim i europejskim (światowym). Podejmowane działania mogą obejmować m.in. tworzenie pomostów między literaturoznawstwem a środowiskami literackimi, działalność krytycznoliteracką, udział w festiwalach literackich i gremiach przyznających nagrody literackie, współpracę instytucjonalną z muzeami, teatrami, ośrodkami kultury.

6. Gromadzenie i opracowanie danych na temat tego rodzaju działań.

7. Wspieranie pod względem organizacyjnym i merytorycznym projektów skierowanych do młodzieży szkolnej, w tym przede wszystkim olimpiad i konkursów przedmiotowych. Inicjowanie nowych form powiązanej z literaturoznawstwem aktywności poznawczej młodego pokolenia. Wspieranie nowoczesnych form promocji czytelnictwa dzieci i młodzieży.

8. Działalność popularyzatorska i tzw. trzecia misja uniwersytetu obejmująca wszystkie grupy wiekowe od najmłodszych po uniwersytety trzeciego wieku, z UTW UJ na czele. Wpływ na rozwój polskiej kultury literackiej, dążenie do utrzymania kulturotwórczej roli środowiska humanistycznego Uniwersytetu; inicjatywy kierowane do kolejnych grup społecznych, eksperymenty na pograniczach literatury, sztuki i nauki.

IV. Wyzwania instytucjonalne

1. Wyzwaniem, ale i szansą dla współczesnej humanistyki staje się rozwój nowoczesnych technologii. Zadaniem Rady Dyscypliny Literaturoznawstwo jest dbanie o tradycyjne nurty badań humanistycznych, ale też promowanie i współtworzenie nowoczesnych cyfrowych narzędzi badawczych, a ponadto wspieranie wspólnego środowiska cyfrowego. Powodzenie tych działań uzależnione jest od instytucjonalnego wsparcia, rozpoznawania mechanizmów działania sztucznej inteligencji (AI) i ich wpływu na dydaktykę oraz prowadzone badania.

2. Nieprzewidywalność kryteriów kolejnych parametryzacji oraz rosnąca biurokratyzacja procedur ewaluacyjnych, które zaburzają możliwość rzetelnego przygotowania samooceny przez pracowników. Nadmiar tych procedur i stopień ich komplikacji stawiają pod znakiem zapytania funkcjonalność działania systemu ocen, a mechaniczne pojmowanie produktywności – ich adekwatność względem specyfiki badań nauk humanistycznych.

3. Niestabilność kryteriów oceny wartości czasopism, wydawnictw i publikacji oraz niezrozumienie przez twórców systemów parametryzacyjnych specyfiki badań humanistycznych, w których tradycyjnie ogromną rolę odgrywają monografie autorskie i monografie wieloautorskie – obecnie wyraźnie niedoszacowane.

4. Brak pełnego i adekwatnego do rzeczywistych potrzeb wsparcia administracyjnego w zakresie pozyskiwania i realizacji grantów oraz projektów międzynarodowych, co znacząco zmniejsza szanse literaturoznawców w ubieganiu się o zewnętrzne finansowanie projektów oraz nie zachęca do przygotowywania przedsięwzięć zespołowych.

5. Brak klarownego podziału kompetencji między Radą Dyscypliny Literaturoznawstwo a władzami wydziałów, w których strukturach zatrudnieni są członkowie dyscypliny literaturoznawstwo, może skutkować opóźnieniami i blokowaniem koniecznych działań. Rada Dyscypliny powinna mieć możliwość inicjowania przedsięwzięć umożliwiających budowanie podstaw trwałej i efektywnej współpracy.

6. Współpraca z władzami dziekańskimi wydziałów, których pracownicy współtworzą dyscyplinę literaturoznawstwo, w inspirowaniu, motywowaniu oraz wyróżnianiu najlepszych badaczy.

7. Dążenie do utrzymania wysokich standardów dydaktyki akademickiej w powiązaniu z poziomem prowadzonych badań.

V. Perspektywy rozwoju dyscypliny

Otwartość i zaufanie, umiejętność współdziałania, ambicje intelektualne, pragnienie poznania, bezinteresowna ciekawość – to kategorie, których nie można zastąpić wyłącznie skalkulowaną produktywnością i doraźną przydatnością badań; to cechy, bez których nie tylko polska humanistyka, ale całe społeczeństwo nie może się obyć. Badaczki i badacze literatury z Uniwersytetu Jagiellońskiego poprzez uważne, wnikliwe czytanie wraz ze studiującymi dzieł literackich różnych czasów, języków i kultur – a także ukazywanie ich z wielu nowoczesnych perspektyw – przyczyniają się do formowania kolejnych generacji zdolnych do samodzielnego radzenia sobie z nowymi wyzwaniami, do twórczego, krytycznego myślenia, a ponadto do rozwijania cenionych dziś na rynku pracy kompetencji miękkich, zdobywanych podczas wspólnych dyskusji i analiz.

Osiąganie coraz wyższego poziomu naukowego, możliwość wywierania wpływu na rozwój nauk humanistycznych i szeroko pojętej kultury, a także na otoczenie społeczne – to nie obowiązek i przymus, ale przywilej humanisty. Konkretne i dające się zmierzyć sukcesy mogą się pojawić jako swego rodzaju efekt dodatkowy samorealizacji jednostek i zespołów ludzkich skupionych pod godłem najstarszego polskiego Uniwersytetu. Bez wysiłku i instytucjonalnego wsparcia, ale także bez osobistego zaangażowania i motywacji – pojawić się nie mogą.

Zaproponowane tu założenia strategii rozwoju literaturoznawstwa będą z czasem uzupełniane, w trybie nieustającej debaty, do której oprócz członków Rady Dyscypliny zapraszamy i mamy zamiar konsekwentnie zapraszać wszystkich literaturoznawców

z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Sam fakt podjęcia wspólnego namysłu nad naszą sytuacją stanowi czynnik integrowania środowiska.

Strategia rozwoju literaturoznawstwa będzie weryfikowana i modyfikowana w związku z działaniami ogólnouniwersyteckimi, zwłaszcza uczelnianą strategią rozwoju, a także w powiązaniu z celami wyznaczanymi przez pokrewne dyscypliny i przedsięwzięcia podejmowane w ramach Inicjatywy Doskonałości.